



Հաստատված է
Հայաստանի Հանրապետություն
Բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմնի
կառավարման խորհրդի
2024թ. նոյեմբերի 29-ի N 11-Լ որոշմամբ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԲՆԱՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԸՆԴԵՐՔԻ
ՏԵՍՉԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆ**

ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

2025



ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

1. ՀԱՊԱԿՈՒՄՆԵՐ	2
2. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ	3
2.1. Հրապարակայնության սկզբունք	3
2.2. Թափանցիկության սկզբունք	3
2.3. Հաշվետվողականության սկզբունք.....	4
2.4. Անկողմնակալության սկզբունք.....	4
2.5. Ամբողջականության սկզբունք.....	4
2.6. Ըստ ռիսկայնության առաջնորդվելու սկզբունք	4
3. ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔ	4
3.1. ԲԸՏՄ-ի կառուցվածքային ստորաբաժանումներն են՝	5
3.2. ԲԸՏՄ-ի տարածքային ստորաբաժանումներն են՝	5
4. ԲՅՈՒՋԵ	7
5. ԿԱՐԻՔՆԵՐ	7
6. ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ	7
7. ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՀԱՎԱՔԱԳՐՄԱՆ ԱՂԲՅՈՒՐՆԵՐԸ	8
8. ԲԸՏՄ-Ի ՎԵՐԱՀՍԿՈՂՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏՆԵՐԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՎԻՃԱԿԸ	12
9. ԲՈՒՍԱԿԱՆ ԵՎ ԿԵՆԴԱՆԱԿԱՆ ԱԾԽԱՐՀԻ ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ԵՎ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱՀՍԿՈՂՈՒԹՅԱՆ ՈՒՂՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	12
9.1. Առկա խնդիրները և բացահայտված ռիսկերը	12
9.2. Ռիսկերի նվազեցմանն ուղղված տարեկան միջոցառումներ	15
10. ԸՆԴԵՐՔՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ԵՎ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱՀՍԿՈՂՈՒԹՅԱՆ ՈՒՂՂՈՒԹՅՈՒՆ	17
10.1. Առկա խնդիրները և բացահայտված ռիսկերը	17
10.2. Ռիսկերի նվազեցմանն ուղղված տարեկան միջոցառումներ	19
11. ՄԹՆՈԼՈՐՏԱՅԻՆ ՕՐԻ, ՋՐԵՐԻ, ՀՈՂԵՐԻ, ՎՏԱՆԳԱՎՈՐ ՆՅՈՒԹԵՐԻ ԵՎ ԹԱՓՈՆՆԵՐԻ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹՅԱՆ, ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ԵՎ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱՀՍԿՈՂՈՒԹՅԱՆ ՈՒՂՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	21
11.1. Առկա խնդիրները և բացահայտված ռիսկերը	21
11.2. Ռիսկերի նվազեցմանն ուղղված տարեկան միջոցառումներ	24
12. 2025 ԹՎԱԿԱՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԾՐԱԳՐՈՎ ՊԼԱՆԱԿՈՐՎԱԾ ՍՏՈՒԳՈՒՄՆԵՐ	25

1. ՀԱՊԱՎՈՒՄՆԵՐ

ՀՀ	Հայաստանի Հանրապետություն
խորհուրդ	ՀՀ բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմնի կառավարման խորհուրդ
Գրասենյակ	Վարչապետի աշխատակազմի տեսչական մարմինների աշխատանքների համակարգման գրասենյակ
ԲԸՏՄ	ՀՀ բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմին
ՋՄՀԹՎՆՎՎ	Ջրերի, մթնոլորտի, հողերի, թափոնների և վտանգավոր նյութերի վերահսկողության վարչություն
ԸՎՎ	Ընդերքի վերահսկողության վարչություն
ԿՎՎ	Կենսաբազմազանության վերահսկողության վարչություն
ՌԳՎՎ	Ռիսկի գնահատման և վերլուծությունների վարչություն
ԻԱՓՎ	Իրավական աջակցության և փաստաթղթաշրջանառության վարչություն
ԻՀՀՏԱԲ	Իրազեկման և հանրության հետ տարվող աշխատանքների բաժին
ԼՀԲ	Լաբորատոր հետազոտությունների բաժին
ՏԲ	Տարածքային բաժին
ՍԹԱ	Սահմանային թույլատրելի արտանետում
Ծրագիր	Տարեկան գործունեության ծրագիր

2. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Խորհրդի 2021 թվականի ապրիլի 2-ի թիվ 05-Լ որոշման հավելվածի 35-րդ կետի 2-րդ ենթակետի համաձայն յուրաքանչյուր տարվա դեկտեմբերի 1-ին նախորդող նիստին Խորհուրդը քննարկում և հաստատում է ԲԸՏՄ-ի գործունեության տարեկան ծրագիրը, որը հրապարակվում է [պաշտոնական կայքէջում](#):

«Տեսչական մարմինների մասին» ՀՀ օրենքի 4-րդ հոդվածի համաձայն ԲԸՏՄ գործունեության սկզբունքներն են՝

2.1. Հրապարակայնության սկզբունք

ԲԸՏՄ իրազեկում է հանրությանը իր գործառույթների իրականացման արդյունքում հայտնաբերված էական վտանգների և դրանց վերացման ուղղությամբ ձեռնարկված միջոցառումների մասին՝ անձանց, հասարակության և շրջակա միջավայրի անվտանգությունը, ինչպես նաև ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց և պետության շահերը պաշտպանելու նպատակով:

2.2. Թափանցիկության սկզբունք

ԲԸՏՄ տնտեսավարող սուբյեկտների համար ապահովում է կանխատեսելի միջավայր՝ միասնական սկզբունքներով իրականացնելով վերահսկողության գործառույթները և հասանելի դարձնելով դրանք հանրությանը: ԲԸՏՄ տնտեսավարող սուբյեկտներին տրամադրում է անվճար խորհրդատվություն և այլ մեթոդական աջակցություն իր իրավասության բնագավառի հարցերի վերաբերյալ՝ օգնելով վերջինիս հասկանալ, թե օրենսդրությամբ նախատեսված ինչ պահանջների պետք է համապատասխանի և ինչ միջոցներ պետք է ձեռնարկի իր գործունեությունն օրենքների և այլ իրավական ակտերի պահանջներին համապատասխանեցնելու համար:

2.3. Հաշվետվողականության սկզբունք

ԲԸՏՄ իր գործունեության համար հաշվետու և պատասխանատու է պետության և հանրության առաջ.

2.4. Անկողմնակալության սկզբունք

ԲԸՏՄ ծառայողներն իրենց գործառույթներն իրականացնում են օբյեկտիվ և անկողմնակալ: Արգելվում է ԲԸՏՄ ծառայողի գործառույթների իրականացումը սույն օրենքով նախատեսված շահերի բախման առկայության դեպքում.

2.5. Ամբողջականության սկզբունք

ԲԸՏՄ գործառույթներն իրականացվում են կանխարգելիչ գործունեության, վերահսկողության և հետադարձ կապի միջոցով, որոնք փոխլրացնում են միմյանց՝ ապահովելով ԲԸՏՄ գործունեության անընդհատությունն ու ամբողջականությունը: Կանխարգելիչ գործունեությունը համարվում է ԲԸՏՄ գործառույթների իրականացման առաջնային միջոց.

2.6. Ըստ ռիսկայնության առաջնորդվելու սկզբունք

ԲԸՏՄ ռեսուրսները նպատակաուղղում է դեպի այն ոլորտները և տնտեսավարող սուբյեկտները, որոնք առավել ռիսկային են:

ՀՀ վարչապետի 2018 թվականի հունիսի 11-ի N 706-Ա որոշմամբ ԲԸՏՄ-ի համար սահմանվել է թվով 194 հաստիք, որից 37-ը՝ թափուր:

3. ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔ

ԲԸՏՄ-ը կազմված է ութ կառուցվածքային և տասնմեկ տարածքային ստորաբաժանումներից: Տարածքային ստորաբաժանումները տեղաբաշխված են Երևանում և ՀՀ տասը մարզերում: ԲԸՏՄ-ի ստորաբաժանումների իրավասությունները սահմանում է մարմնի ղեկավարը՝ հաստատելով դրանց կանոնադրությունները:

3.1. ԲԸՏՄ-ի կառուցվածքային ստորաբաժանումներն են՝

- 1) Ջրերի, մթնոլորտի, հողերի, թափոնների և վտանգավոր նյութերի վերահսկողության վարչություն,
- 2) Ընդերքի վերահսկողության վարչություն,
- 3) Կենսաբազմազանության վերահսկողության վարչություն,
- 4) Որակի ապահովման վարչություն,
- 5) Ռիսկի գնահատման և վերլուծությունների վարչություն,
- 6) Իրավական աջակցության և փաստաթղթաշրջանառության վարչություն,
- 7) Իրազեկման և հանրության հետ տարվող աշխատանքների բաժին,
- 8) Լաբորատոր հետազոտությունների բաժին:

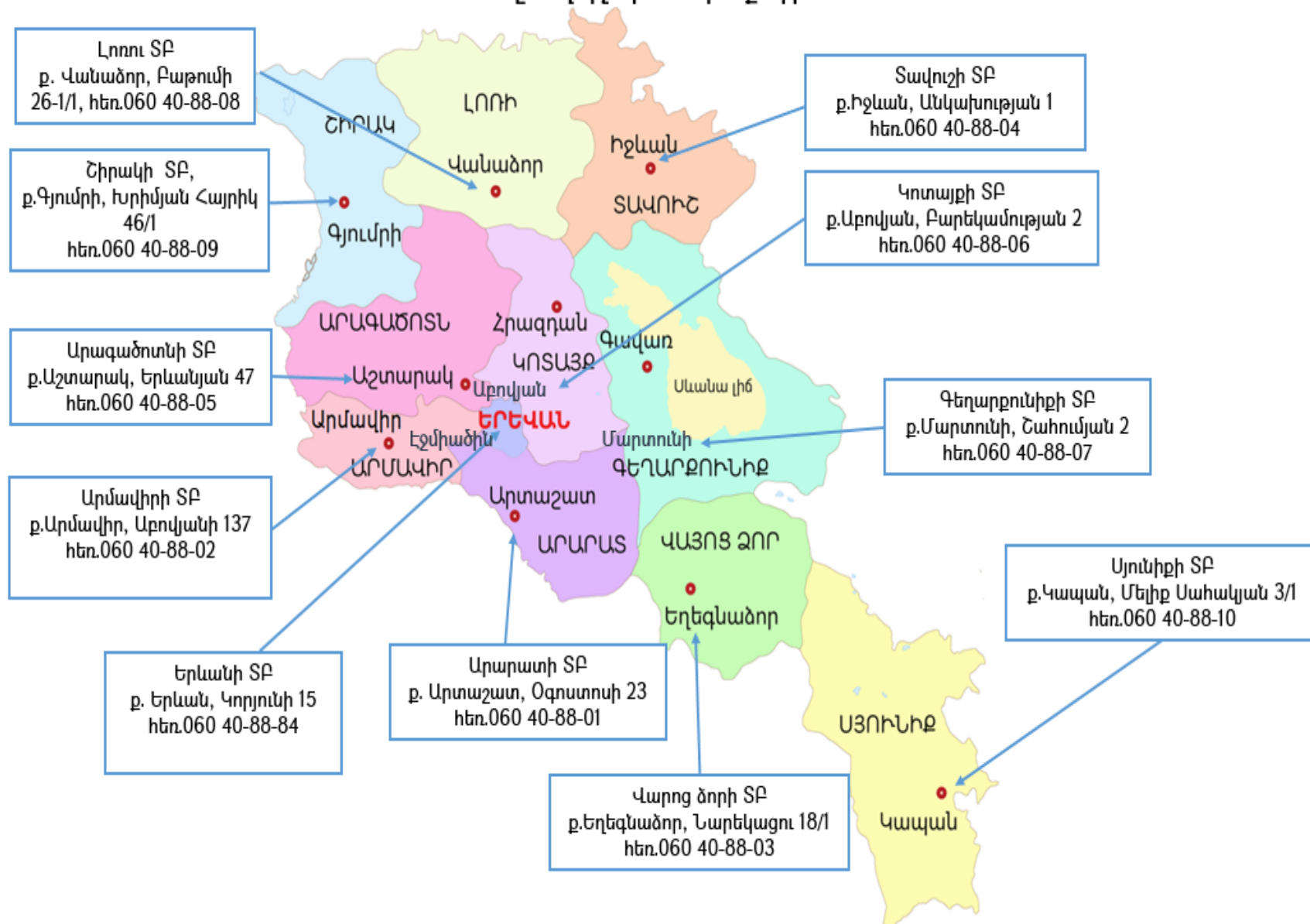
3.2. ԲԸՏՄ-ի տարածքային ստորաբաժանումներն են՝

- 1) Երևանի տարածքային բաժին,
- 2) Արագածոտնի տարածքային բաժին,
- 3) Արարատի տարածքային բաժին,
- 4) Արմավիրի տարածքային բաժին,
- 5) Գեղարքունիքի տարածքային բաժին,
- 6) Լոռու տարածքային բաժին,
- 7) Կոտայքի տարածքային բաժին,
- 8) Շիրակի տարածքային բաժին,
- 9) Սյունիքի տարածքային բաժին,
- 10) Վայոց ձորի տարածքային բաժին,
- 11) Տավուշի տարածքային բաժին:

ԲԸՏՄ տարածքային ստորաբաժանումների տեղակայումն ըստ վարչական տարածքների, հասցեները և հեռախոսահամարները ներկայացված են *Քարտեզ 1-ում*

Տեսչական մարմնի տարածքային ստորաբաժանումների տեղակայումը՝
ըստ վարչական տարածքների

Քարտեզ 1



4. ԲՅՈՒՋԵ

ԲԸՏՄ-ն լիազորությունների իրականացման նպատակով 2025 թվականի կտրվածքով պլանավորել է իրականացնել 1,179,954,900 ՀՀ դրամի բյուջետային հատկացում, որից միայն աշխատանքի վարձատրություն՝ 909,388,400 ՀՀ դրամ:

5. ԿԱՐԻՔՆԵՐ

ԲԸՏՄ-ն լիազորությունների շրջանակներում վերահսկողությունը հրապարակային, թափանցիկ, անկողմնակալ և ամբողջական իրականացնելու նպատակով ապահովելու է կադրերի մասնագիտական ներուժի շարունակական կատարելագործումը: Անցկացվելու են նաև քաղաքացիական ծառայության թափուր հաստիքները զբաղեցնելու համար արտաքին մրցույթները: Մասնագիտական կարողությունները և դրանց շարունակական կատարելագործումը ԲԸՏՄ աշխատանքի հիմքն են:

ԲԸՏՄ աշխատակիցների, ինչպես նաև նոր նշանակված ծառայողների համար կազմակերպվելու են շարունակական վերապատրաստումներ պաշտոնավարման ամբողջ ընթացքում՝ ապահովելով նրանց համապատասխանության և մասնագիտական որակավորումների բարձր մակարդակը:

6. ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ

2023 թվականին Ճարտարապետության և շինարարության Հայաստանի ազգային համալսարանի հետ ստորագրված համագործակցության հուշագրի շրջանակներում իրականացվելու են շարունակական աշխատանքներ:

Շարունակվելու է Երևանի պետական, Հայաստանի ազգային պոլիտեխնիկական, Հայաստանի ազգային ագրարային համալսարանների հետ ստորագրված հուշագրերի շրջանակներում համագործակցությունը:

Շարունակվելու է նաև Կովկասյան բնության հիմնադրամի (CNF) և Բնության համաշխարհային հիմնադրամի հայաստանյան մասնաճյուղի (WWF-Հայաստան) հետ ակտիվ համագործակցությունը:

7. ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՀԱՎԱՔԱԳՐՄԱՆ ԱՂԲՅՈՒՐՆԵՐԸ

ԲԸՏՄ-ն իր նպատակն ու խնդիրներն իրականացնելու համար վարում է տվյալների բազա, որը ներառում է տեղեկատվություն վերահսկման ոլորտներում գործող բոլոր տնտեսավարող սուբյեկտների և ռիսկայնության աստիճանը որոշող չափանիշներով գնահատված միավորները:

ԲԸՏՄ-ի կողմից իրականացվել է ստուգման ենթակա տնտեսավարող սուբյեկտների դասակարգում ըստ ռիսկայնության աստիճանների, իսկ 2025 թվականի տարեկան ստուգումների ծրագիրը կազմելիս հաշվի է առնվել 2025 թվականի նոյեմբերի 21-ի ՀՀ կառավարության թիվ 1846-Ն որոշմամբ սահմանված նոր չափորոշիչները, որի արդյունքում ստացվել է հետևյալը.

- ✓ բարձր ռիսկայնության - 1042
- ✓ միջին ռիսկայնության – 2538
- ✓ ցածր ռիսկայնության - 1635:

Ըստ ռիսկայնության աստիճանների դասակարգված տնտեսավարող սուբյեկտների քանակը և դրանց՝ ըստ վարչական տարածքների բաշխվածությունը ներկայացված է *Քարտեզ 2-ում*:

ՀՀ-ում առավել ռիսկային ոլորտները և տնտեսական գործունեություն իրականացնող տնտեսավարող սուբյեկտները բացահայտելու, ինչպես նաև Ծրագրի կազմման արդյունավետությունը բարձրացնելու նպատակով ԲԸՏՄ-ը տեղեկատվություն է հավաքագրել պետական, տեղական ինքնակառավարման մարմիններից, այլ կազմակերպություններից, քաղաքացիներից և այլ աղբյուրներից:

Մասնավորապես՝

- ✓ Պետական եկամուտների կոմիտե և պաշտոնական կայքէջ,
- ✓ Շրջակա միջավայրի նախարարություն և պաշտոնական կայքէջ,
- ✓ Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն և պաշտոնական կայքէջ,

- ✓ Տնտեսավարող սուբյեկտների կողմից ներկայացված եռամսյակային և տարեկան վարչական-վիճակագրական հաշվետվություններ,
- ✓ ԲԸՏՄ-ին և «Թեժ գիծ» հեռախոսահամարին ստացված դիմում-բողոքների ու ահազանգերի վիճակագրություն:

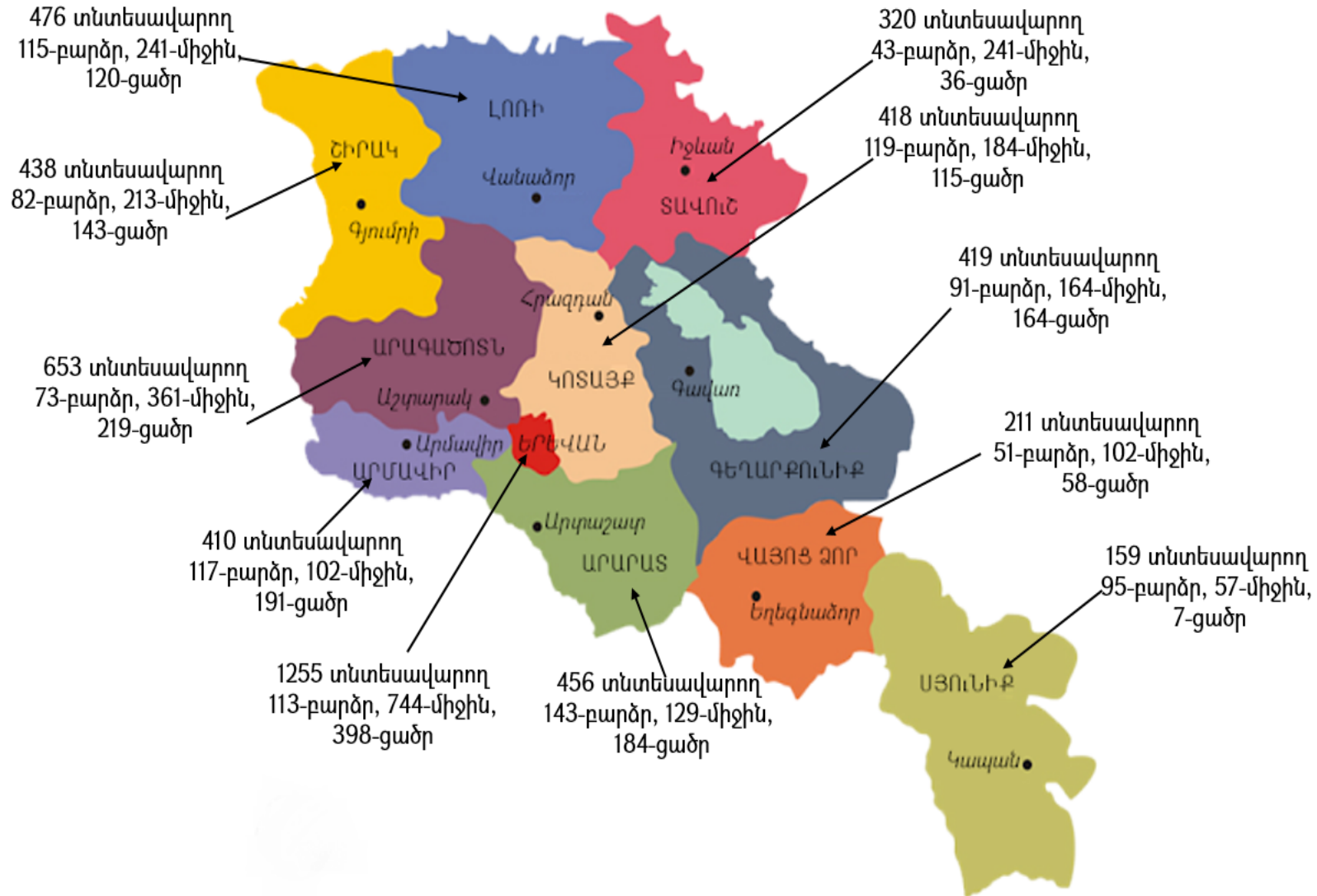
ԲԸՏՄ-ի կողմից վերահսկման ենթակա տնտեսական գործունեության գերակշռող մաս կազմող ոլորտները ըստ վարչական տարածքների ներկայացված են *Քարտեզ 3-ում*:



Տեսչական մարմնի կողմից 2025 թվականին ստուգման ենթակա թվով 5215 տնտեսավարող

Քարտեզ 2

սուբյեկտների ռիսկայնությունը՝ ըստ վարչական տարածքների



Տեսչական մարմնի կողմից վերահսկման ենթակա տնտեսական գործունեության գերակշռող մաս կազմող ոլորտները՝ ըստ վարչական տարածքների



8. ԲԸՏՄ-Ի ՎԵՐԱՀՍԿՈՂՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏՆԵՐԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՎԻՃԱԿԸ

Գործունեության տարեկան ծրագրի կազմման համար հիմք են հանդիսացել ԲԸՏՄ-ի կողմից իրականացված վերահսկողության արդյունքների վերլուծությունները՝ պայմանավորված առավել այն ռիսկային ուղղությունների բացահայտմամբ, որոնցում ավելի հաճախ են կատարվել իրավախախտումներ: Համաձայն այդ վերլուծությունների՝ առավել ռիսկային են համարվում տնտեսական գործունեության հետևյալ ոլորտները՝

- ✓ ոչ մետաղական հանքավայրերի և հանքային ջրերի շահագործում,
- ✓ անտառային տնտեսություններ և հատուկ պահպանվող տարածքներ,
- ✓ էլեկտրաէներգիայի արտադրություն հիդրոէլեկտրակայաններում,
- ✓ թափոնների տեղադրում և ոչնչացում,
- ✓ շինարարություն,
- ✓ ոռոգում և ջրամատակարարում,
- ✓ ձկնաբուծություն:

9. ԲՈՒՍԱԿԱՆ ԵՎ ԿԵՆԴԱՆԱԿԱՆ ԱԾԽԱՐՀԻ ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ԵՎ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱՀՍԿՈՂՈՒԹՅԱՆ ՈՒՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

9.1. Առկա խնդիրները և բացահայտված ռիսկերը

Ներկայումս բնական գործոնների բացասական ազդեցության հետևանքով անտառային էկոհամակարգը վտանգված է:

Փայտանյութը դեռևս հանդիսանում է ինչպես անտառամերձ բնակավայրերի, այնպես էլ չգազաֆիկացված բնակավայրերում հիմնական վառելանյութ: Անկանոն անտառահատումները նպաստում են կլիմայի փոփոխությանը և հրդեհավտանգության բարձրացմանը: Դրանք նպաստում են հրդեհավտանգ պայմանների առաջացմանը, ծառուտների չորացմանը և հիվանդությունների ու վնասատու միջատների բազմացմանը:

Վերջին տարիներին անտառահատումներից առաջացած տարածքներում նկատվում են հողատարման և ծորակների առաջացման, աղբյուրների չորացման երևույթներ, որոնք վնաս են հասցնում համայնքներին և գյուղատնտեսական նշանակության հողատարածքներին:

ԲԸՏՄ-ի կողմից իրականացված հետևողական վերահսկողության արդյունքների հիման վրա կայուն բարձր ռիսկային և երկարաժամկետ բնույթ են կրում համատարած ապօրինի ծառահատման և ձեռքբերված փայտանյութի տեղափոխման հետ առնչվող հիմնախնդիրները: Դրա մասին են վկայում ԲԸՏՄ-ի կողմից հավաքագրված վիճակագրական տվյալները, համաձայն որոնց ապօրինի ծառահատումների ծավալի նվազման էական միտում չի գրանցվել (*Աղյուսակ 1*):

Աղյուսակ 1

Վիճակագրություն ապօրինի ծառահատումների և ձեռքբերված փայտանյութի տեղափոխման վերաբերյալ					
Ժամանակահատվածը	հատված ծառերի քանակը	ձեռքբերված փայտանյութի ծավալը /հմ/	տուգանված անձանց թվաքանակը	կիրառված վարչական տուգանքի չափը	բնությանը պատճառված վնասի գումարի չափը
	հազ			ՀՀ դրամ	ՀՀ դրամ
2022 թվականի 9 ամիս	13,442	858	135	13,990,000	503,674,364
2023 թվականի 9 ամիս	11,996	3,006.50	144	14,070,000	1,067,781,197
2024 թվականի 9 ամիս	8,907	3,142.08	110	11,300,000	869,474,444

2024 թվականի ապօրինի ծառահատումների աշխարհագրության վերլուծությամբ առավել խնդրահարույց են ՀՀ Գեղարքունիքի, Լոռու և Տավուշի մարզերի հետևյալ անտառտնտեսությունները, որոնք ունեն ամենամեծ անտառային ֆոնդերը (*Աղյուսակ 2*):

Աղյուսակ 2

2024 թվականի 9 ամսվա ապօրինի ծառահատումներ՝ ըստ մարզերի անտառտնտեսությունների			
	Մարզ	Անտառտնտեսություն	Դեպքերի քանակ /հազ/
1	Տավուշ	Դիլիջանի ԱՊ	74
		Սևքարի ԱՏ	37
		Արծվաբերդի ԱՏ	28
		Իջևանի ԱՏ	21
2	Լոռի	Թումանյանի ԱՏ	36
		Վանաձորի ԱՏ	20
		Ստեփանավանի ԱՏ	6
		Տաշիրի ԱՏ	3
3	Գեղարքունիք	Սևան ԱՊ	42
		Հայանտառ ՊՈԱԿ	5

Կենդանական աշխարհի օգտագործման և պահպանության առումով նաև հիմնախնդիրների առաջացման հիմնական պատճառ են հանդիսանում մարդածին գործոնները՝ որսագողությունը, գերորսը, ապօրինի որսի ժամանակ թվային սարքերի կիրառումը, անապատացումը, ջրային բալանսի խախտումը, բնակլիմայական պայմանների խախտումը, էկոլոգիական իրազեկվածության պակասը, շրջակա միջավայրի աղտոտվածության ավելացումը, ջրաճահճային տարածքների չորացումը, բնակավայրերի ընդլայնումը և այլն:

Վերջին տարիներին էլեկտրաէներգիայի արտադրությամբ զբաղվող հիդրոէլեկտրակայաններում գործունեությունն իրականացվում է տրված նախագծով պահանջների խախտմամբ, այն է՝ ձկնուղիների սխալ կառուցում, էկոթղթերի չապահովում, ջրառի տրված թույլտվությունների պայմանների անհամապատասխանություն, որոնք կարող են պատճառ հանդիսանալ գետի ինքնավերականգնման, ռեկրեացիոն գոտիների խաթարման, միկրոկլիմայի և

էկոհամակարգի հավասարակշռության խախտման, ձկների միգրացիոն ուղիների խաթարման և վերարտադրության դադարեցման:

Հասարակության շրջանում տարածված է նաև զվարճանքի և հանգստի վայրերում վայրի կենդանիների անազատ պայմաններում պահումը, երբ չեն պահպանվում տվյալ կենդանատեսակին բնորոշ կերի չափաբաժնի և պահման ռեժիմի, վերարտադրման պահանջների ապահովումը:

ՀՀ սահմանակետերը և պետական եկամուտների կոմիտեն չեն տրամադրում համապատասխան տեղեկատվություն կենդանիների ներմուծման և արտահանման վերաբերյալ: Ոլորտային դիսկը պայմանավորված է վայրի կենդանական, բուսական աշխարհի օբյեկտների օգտագործումից (գերօգտագործումից) շահույթ (գերշահույթ) ստանալու հետ:

Արձանագրվում է արդյունագործական ձկնորսության թույլտվություններում նշված պահանջների և պայմանների խախտում, այն է՝ ձկնորսական ցանցերի չափերի անհամապատասխանություն, որի հետևանքով խոցելի է դառնում նաև ոչ սեռահասուն մանրածուկը:

Վերոգրյալ հիմնախնդիրների առաջացման նախապայման են համարվում էկոկրթության և իրազեկվածության ցածր մակարդակը, ոլորտի իրավական կարգավորումների հակասություններն ու բացերը:

9.2. Ռիսկերի նվազեցմանն ուղղված տարեկան միջոցառումներ

Սույն ուղղություններում արձանագրվող իրավախախտումների քանակի և դրանց հետևանքով առաջացող ռիսկերի նվազեցման նպատակով 2025 թվականի կտրվածքով ԲԸՏՄ-ի կողմից իրականացվելու են ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված վերահսկողական միջոցառումներ՝ տարեկան պլանավորված ստուգումներ, ինչպես նաև իրավապահ և այլ պետական մարմինների հետ համատեղ շարունակական կանխարգելիչ միջոցառումներ: Նշված միջոցառումների շրջանակներում ստուգվելու են տեղափոխվող փայտանյութի ձեռքբերման օրինականությունը և կենդանական

աշխարհի օբյեկտների օգտագործման թույլտվությունների առկայությունը, ինչի արդյունքում արձանագրված դեպքերի առնչությամբ ԲԸՏՄ-ի կողմից ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով իրականացվելու է վարչարարություն: Հավանական իրավախախտումների բացառման և կանխարգելման նպատակով իրականացվելու են իրազեկման և բացատրական լայնածավալ աշխատանքներ, հանդիպումներ:

Բուսական և կենդանական աշխարհի օգտագործմանն ու պահպանությանը վերաբերող ՀՀ օրենսդրությունը կարգավորող առաջարկությունները դեռևս 2024 թվականին ներկայացվել են լիազոր մարմին, քննարկվել են շահագրգիռ մարմինների հետ, սակայն դեռևս չեն հաստատվել: Վերոգրյալի շրջանակներում 2025 թվականին կիրականացվեն քննարկումներ.

- ✓ Առաջարկություն Գրասենյակին՝ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու վերաբերյալ,
- ✓ Առաջարկություն Գրասենյակին՝ «Որսի և որսորդական տնտեսության վարման մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու վերաբերյալ:

ԲԸՏՄ-ի կողմից իրականացվելու են ուժեղացված վերահսկողական համատեղ միջոցառումներ, մասնավորապես՝

- ✓ 2024 թվականի նոյեմբերից մինչև 2025 թվականի հունվար սիզի ձվադրման ժամանակահատվածում վերարտադրությունն ապահովելու նպատակով,
- ✓ Կենդանիների վերարտադրության և որսի թույլտվության ժամանակահատվածում ապօրինի որսորդության դեպքերի կանխարգելման նպատակով,
- ✓ Ապօրինի ծառահատման և ապօրինի ձեռքբերված փայտանյութի տեղափոխման դեպքերի կանխարգելման նպատակով:

10. ԸՆԴԵՐՔՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ԵՎ ՊԱՅՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱՅՍԿՈՂՈՒԹՅԱՆ ՈՒՂՈՒԹՅՈՒՆ

10.1. Առկա խնդիրները և բացահայտված ռիսկերը

Վերահսկողական աշխատանքների արդյունքում արձանագրվել են ընդերքօգտագործման իրավունք ունեցող ընկերությունների կողմից օգտակար հանածոյի արդյունահանման նախագծի շեղումներ, մասնավորապես՝

- ✓ ընդերքօգտագործման աշխատանքներն իրականացվել են առանց հողատարածքի օգտագործման պայմանագրի և/կամ առանց հողատարածքի նպատակային նշանակությունը փոխելու: Ընդերքի մասին ՀՀ օրենսգրքով սահմանված է, որ ընդերքի օգտագործման իրավունք ստացած անձը չի կարող սկսել հանքարդյունահանման աշխատանքներն առանց տվյալ տարածքի սեփականատիրոջ համապատասխան համաձայնության կամ հողատարածքի օգտագործման պայմանագրի:
- ✓ ոչ մետաղական օգտակար հանածոների արդյունահանման իրավունք ունեցող ընկերությունները ընդերքօգտագործման ընթացքում չեն ապահովում երկրաբանական և մարկշեյդերական փաստագրության վարման լիարժեքությունը, օգտակար հանածոների պաշարների շարժի հաշվառման իրականացման և տեղեկատվության ներկայացման սահմանված պահանջների կատարումը: Երկրաբանական և մարկշեյդերական քարտեզագրումը (երկրաբանական քարտեզներ՝ երկրակեղևի որևէ տեղամասի երկրաբանական կառուցվածքը արտահայտող գծագրեր, մարկշեյդերական գործ՝ հանքափորվածքներում կատարված տարածական-երկրաչափական չափումների տվյալները՝ օգտակար հանածոների հանքավայրերի շահագործման ժամանակ ու դրանց փաստաթղթավորումը) ունեն առանցքային նշանակություն հանքարդյունաբերության մեջ:

- ✓ ընդերքօգտագործման իրավունք ունեցող ընկերությունների կողմից չեն պահպանվում հանքերի օգտակար հանածոյի արդյունահանման նախագծով սահմանված հանքաստիճանի և հանքախորշի բարձրությունը, լայնությունը, խորությունը և երկարությունը:
- ✓ ընդերքօգտագործման իրավունք ունեցող ընկերությունների կողմից չեն ներկայացվում ընդերքօգտագործման վճարների (պետական տուրքերի), «Օգտակար հանածոների կորզումն արդյունահանման ժամանակ» Ձև N 70-SU» և «Օգտակար հանածոների հարստացման, մետաղագործական վերափոխման, մակաբացված ապարների և արտադրական լցակույտերի համալիր օգտագործման մասին» Ձև N 71-SU» տարեկան վարչական վիճակագրական հաշվետվությունները:

Օգտակար հանածոյի արդյունահանման նախագծերի բոլոր այս խախտումները հանգեցնում են հանքերի ոչ ճիշտ և լիարժեք շահագործմանը:

Արձանագրվել են ընդերքօգտագործման իրավունքով տրամադրված տեղամասերի, հողամասերի կոորդինատների անճշտություններ և անհամապատասխանություններ, մասնավորապես՝ օգտակար հանածոյի արդյունահանման թույլտվությամբ տրամադրված կոորդինատները չեն համապատասխանում պաշարների հաշվարկմանը կից երկրաբանական քարտեզներով նշված տեղամասերի հետ (շեղումները երբեմն կազմում են տասնյակ կիլոմետրեր):

Համայնքներում համայնքի ավագանու կամ ղեկավարի որոշմամբ առանց ընդերքօգտագործման իրավունքի առկայության, խախտելով ՀՀ կառավարության 2013 թվականի փետրվարի 21-ի «Իրավաբանական անձանց և քաղաքացիներին սեփականության իրավունքով պատկանող հողամասերի սահմաններում ընդերքօգտագործման կարգը սահմանելու և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2003 թվականի նոյեմբերի 13-ի թիվ 1932-Ն որոշումն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին» թիվ 152-Ն որոշման պահանջները տնտեսավարող սուբյեկտներին

տրամադրում են համայնքային հողամասերի սահմաններում պետական հաշվեկշռում չհաշվառված ոչ մետաղական օգտակար հանածոների արդյունահանման, քարհավաքման և սելավատարերի մաքրման աշխատանքների թույլտվություն՝ առանց լիազոր մարմնին տեղյակ պահելու:

Նշված դեպքերը կանխելու և պետությանը հասցված վնասները վերականգնելու նպատակով հաղորդում է ներկայացվում իրավապահ մարմիններին և հարցը բարձրացվում է ՀՀ վարչապետի 27.03.2023 թվականի թիվ 342-Ա որոշմամբ ստեղծված ընդերքօգտագործման ապօրինի դեպքերի հայտնաբերման միջգերատեսչական աշխատանքային խմբում:

ՀՀ սահմանով հոսող Արաքս գետի երկայնքով՝ Արմավիրի և Արարատի մարզերում Արաքս գետի ողողատային տիպի հանքավայրերից գետավազի արդյունահանման հետևանքով գետի հունի փոփոխությունը, հետևաբար նաև անդրսահմանային ազդեցությունը բացառելու նպատակով իրականացվելու է վերահսկողություն:

10.2. Ռիսկերի նվազեցմանն ուղղված տարեկան միջոցառումներ

Ընդերքօգտագործման և պահպանության ուղղությունում արձանագրվող իրավախախտումների քանակի և դրանց հետևանքով առաջացող ռիսկերի նվազեցման նպատակով 2025 թվականի կտրվածքով ԲԸՏՄ-ի կողմից իրականացվելու են ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված վերահսկողական միջոցառումներ՝ տարեկան պլանավորված ստուգումներ և արտածրագրային ստուգումներ:

Պարբերաբար իրականացվելու են ընդերքօգտագործման ոլորտը կարգավորող օրենքների և ենթաօրենսդրական ակտերի վերաբերյալ իրազեկման աշխատանքներ՝ ընդերքօգտագործման ոլորտում իրավախախտումների կանխարգելման ցուցանիշը բարձրացնելու և հանքարդյունահանման աշխատանքները ՀՀ օրենսդրությանը համապատասխան իրականացնելու նպատակով:

Առաջնային նշանակություն ունի ԲԸՏՄ՝ ընդերքի վերահսկողության ոլորտում ներգրավված աշխատակիցների կարողությունների բարձրացումը:

Ընդերքօգտագործման ծրագրերի շուրջ տարաձայնությունների զգալի մասը պայմանավորված է գիտելիքների և տվյալների, ինչպես նաև ժամանակակից հանքարդյունահանման առաջադեմ միջազգային փորձի և տեխնոլոգիաների ոչ լիարժեք իմացությամբ:

ԲԸՏՄ կարողությունների զարգացումը ենթադրում է մասնագետների վերապատրաստում՝ հետևյալ հնարավորություններով.

- ✓ ընդերքաբանական, տեխնիկական անվտանգության և շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննությունների ապահովում,
- ✓ նոր տեխնոլոգիաների ներդրման, լաբորատոր և տեխնիկական այլ սարքավորումների հագեցվածության ապահովում:

Ընդերքօգտագործման ոլորտում նոր տեխնոլոգիաների խթանմանն ու ընդգրկմանը զուգընթաց՝ ԲԸՏՄ ընդերքի վերահսկողության վարչության թափուր հաստիքների համալրման համար անհրաժեշտ է պահանջել ինժեներական և ՏՏ ծառայությունների ոլորտում խորը գիտելիքների իմացություն և բարձր կարողություններ, ինչպես նաև կազմակերպվելու են շարունակական մասնագիտական վերապատրաստման դասընթացներ՝ կիրառելով առաջատար միջազգային փորձի փոխանակման և բարձր տեխնոլոգիաների ներդրման սկզբունքները:

Վերահսկողական գործընթացները մետաղական հանքավայրերում առավել արդյունավետ դարձնելու նպատակով հանքարդյունաբերության ոլորտի զարգացման ռազմավարության մեջ ներառվել է ԲԸՏՄ կողմից առաջարկված փոփոխությունները.

- ✓ Արդյունահանման որակի ապահովում և հանքաքարի որակի վերահսկում,
- ✓ Տվյալների մշակման, վերլուծության և մոդելավորման ծրագրային ավտոմատացում:

Որակի վերահսկողական գործընթացները և կառավարման համակարգերը կարևոր նշանակություն ունեն հանքարդյունաբերության արտադրողականության համար, քանի

որ արտադրանքի որակի նույնիսկ 1% տարբերությունը կարող է մեծ փոփոխությունների ենթարկել կորզվող մետաղների վերջնական որակը և ծավալները:

Սա գործընթաց է, որը պահանջում է իրական ժամանակում տվյալների հավաքագրում, ինչը շատ կարևոր է որակի կորուստը նվազագույնի հասցնելու համար: Իրական ժամանակի տվյալների հավաքագրումը նշանակում է, որ ԲԸՏՄ նաև տեղյակ կլինի իրական ժամանակում որակի անկման մասին: Տվյալների հոսքերը և գործընթացների ավտոմատացումը որակի վերահսկողությունը դարձնում են ակտիվ, շարունակական գործընթաց: Հավաքված բոլոր արդյունքները միավորելով կենտրոնացված տվյալների բազայում՝ հետագայում հավաքագրված տվյալների հիման վրա ստեղծվում է հանքավայրի Grid QA/QC և 3 D մոդուլները:

Ի վերջո, ճշգրիտ վերահսկողական գործընթացը նվազագույնի կհասցնի կողմնակալ կամ չներկայացված մետաղների թաքցնելու հնարավորությունները:

Այսպիսով, արդյունքում ԲԸՏՄ նշված համակարգի և անօդաչու թռչող սարքերի միջոցով ունենալու է հնարավորություն լիարժեք վերահսկել մետաղական հանքավայրերի շահագործումն իրական ժամանակում:

11. ՄԹՆՈԼՈՐՏԱՅԻՆ ՕՂԻ, ՋՐԵՐԻ, ՀՈՂԵՐԻ, ՎՏԱՆԳԱՎՈՐ ՆՅՈՒԹԵՐԻ ԵՎ ԹԱՓՈՆՆԵՐԻ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹՅԱՆ, ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ԵՎ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱՀՍԿՈՂՈՒԹՅԱՆ ՈՒՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

11.1. Առկա խնդիրները և բացահայտված ռիսկերը

2024 թվականի ընթացքում իրականացված վերահսկողական գործառույթների արդյունքում գրեթե բոլոր վերոգրյալ ուղղություններում արձանագրվել են խախտումներ, մասնավորապես՝

Մթնոլորտային օդի մասով աղտոտման հիմնական աղբյուրներ են հանդիսանում՝ տրանսպորտը, արդյունաբերությունը, էներգետիկան և քաղաքաշինությունը: Ինչպես նաև մթնոլորտային օդի աղտոտումը կարող է լինել բնական և մարդածին: Մթնոլորտ

արտանետվող հիմնակ աղտոտիչներն են հանդիսանում՝ փոշին, ածխածնի մոնօքսիդը, ազոտի օքսիդները և ծծմբի երկօքսիդը:

Հանքարդյունաբերության բնագավառում հանքանյութի արդյունահանման, տեղափոխման և վերամշակման, ինչպես նաև լայնամասշտաբ շինարարական և ճանապարհաշինարարական աշխատանքների արդյունքում արձանագրվել են մթնոլորտում անօրգանական փոշու արտանետումների գերազանցումներ: Չնայած այն հանգամանքին, որ ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված են փոշու արտանետումների տարածվելը կանխարգելելու պահանջ/պայմանները, անհրաժեշտ է օրենսդրական փոփոխություններով պարտադրել տնտեսավարողներին ելնելով միջազգային փորձից՝ կիրառելու ժամանակակից տեխնոլոգիաներ:

Արտադրական ձեռնարկություններում օգտագործված վառելիքի (բնական գազ) այրման պատճառով ավելացել է մթնոլորտում ածխածնի և ազոտի օքսիդների քանակությունը:

Մետաղների վերամշակմամբ զբաղվող ձեռնարկությունների գործունեության ընթացքում արձանագրվել են փոշու և ծծմբի երկօքսիդի արտանետումների գերազանցումներ՝ պայմանավորված հեռացող գազերի (մասնավորապես ծծմբի) որսման համակարգերի ոչ լիարժեք աշխատանքով:

Այլ մարմիններից տեղեկատվություն է ստացվել խոզանների, բուսական մնացորդներով ու չորացած բուսականությամբ տարածքների, արտադրության կամ սպառման կամ տերևաթափից առաջացած թափոնների այրման վերաբերյալ, որի դեպքում նույնպես մթնոլորտ է արտանետվում վնասակար նյութեր, ինչպես նաև պատճառ է հանդիսանում տվյալ հողի շերտում գտնվող կենդանական և բուսական աշխարհի ոչնչացմանը:

Շատ դեպքերում գործունեություն է իրականացվում առանց անշարժ աղբյուրներից աղտոտող (վնասակար) նյութերի մթնոլորտ արտանետումների նորմատիվների չափաքանակների՝ արտանետման թույլտվությունների կամ սահմանային թույլատրելի արտանետումների նորմատիվների նախագծերի խախտումներով, որոնց համար տրվել

է արտանետման թույլտվություն, ինչպես նաև շենքերի և շինությունների կառուցման (վերակառուցման, վերականգնման, քանդման, հիմնական և ընթացիկ նորոգման) աշխատանքների ընթացքում փոշու արտանետումները կանխարգելող միջոցառումները չկատարելով:

Խմելու և ոռոգման համար համայնքապետարանների, ինչպես նաև բնակիչների կողմից ջրօգտագործումն իրականացվում է առանց ջրօգտագործման թույլտվության և առանց ջրահաշվիչների:

Ձկնաբուծությամբ զբաղվող տնտեսավարող սուբյեկտների մոտ իրականացված ստուգումների արդյունքում արձանագրվել են առանց ջրօգտագործման թույլտվության և ջրօգտագործման թույլտվության պայմանների խախտման դեպքեր՝ ջրօգտագործման թույլտվության ծավալների գերազանցումներ, առանց ջրահաշվիչ ջրառի իրականացում և այլն:

Էլեկտրաէներգիայի արտադրությամբ զբաղվող հիդրոէլեկտրակայաններում իրականացված ստուգումների ընթացքում արձանագրվել են ջրօգտագործման թույլտվության պահանջների խախտումներ՝ հիմնականում ավել ջրառի դեպքերով, ջրառի և էկոթողքերի կետերում ջրահաշվիչների (2024 թվականի հունվարի 1-ից արդեն առցանց հաշվիչների) բացակայությամբ:

Նշված խնդիրները հանգեցնում են ջրային ռեսուրսների կառավարման՝ ջրօգտագործման ծավալների ճիշտ չափումների ու հսկողության դժվարացմանը:

Նախորդ տարիներին արձանագրվել են թափոնների կառավարման ուղղության բազմաթիվ խախտումներ: Հաշվի առնելով, որ ՀՀ-ում չի գործում թափոնների կառավարման արդյունավետ համակարգ, թափոններով ծածկված տարածքները ընդլայնվում են և արդյունքում աճում է ոլորտային ռիսկը: Արձանագրվել են արտադրական և սպառման թափոնների սահմանված կարգով հաշվառման բացակայության, չթույլատրված տեղերում տեղադրման, սահմանված կարգին համապատասխան վտանգավոր թափոնների անձնագրերի, վտանգավոր թափոնների

վերամշակման վնասագերծման, պահման, փոխադրման և տեղադրման գործունեության լիցենզիաների բացակայության դեպքեր: Համատարած բնույթ են կրում տեղական ինքնակառավարման մարմիններում իրականացվող աղբահանության ոչ պատշաճ գործընթացի խախտումները:

Իրականացված վերահսկողության արդյունքում արձանագրվել են նաև հողի բերրի շերտի ապօրինի օգտահանման, պահպանման և տեղափոխման մասով իրավախախտումներ, որը հանգեցնում է հողերի վիճակի վատթարացմանը, դեգրադացիայի և հողի վիճակը վատթարացնող այլ ազդեցությունների, այս խնդիրների վերաբերյալ տեղեկատվությունները ներկայացվում են լիազոր մարմիններին՝ օրենսդրական փոփոխություններ կատարելու, իսկ տեղական ինքնակառավարման մարմիններին՝ հետագայում խախտումներ չիրականացնելու նպատակով:

Իրականացված վերահսկողության արդյունքում արձանագրվել են նաև հողի բերրի շերտի ապօրինի օգտահանման, պահպանման և տեղափոխման մասով իրավախախտումներ, որը հանգեցնում է հողերի վիճակի վատթարացմանը, դեգրադացիայի և հողի վիճակը վատթարացնող այլ ազդեցությունների:

11.2. Ռիսկերի նվազեցմանն ուղղված տարեկան միջոցառումներ

Առկա խնդիրների ուղղություններում արձանագրվող իրավախախտումների քանակի և դրանց հետևանքով առաջացող ռիսկերի նվազեցման նպատակով 2025 թվականի կտրվածքով ԲՀՏՄ-ի կողմից իրականացվելու են ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված վերահսկողական միջոցառումներ՝ տարեկան պլանավորված ստուգումներ, դիտարկումներ, ինչպես նաև իրավապահ և այլ պետական մարմինների հետ համատեղ շարունակական կանխարգելիչ միջոցառումներ:

Անօրգանական փոշու արտանետումները մթնոլորտային օդում նվազեցնելու նպատակով պլանավորվում է ուժեղացնել վերահսկողությունը ճանապարհներին և

շինարարական հրապարակներում՝ առանց անթափանց ծածկոցով երթևեկող տրանսպորտային միջոցների և շինարարական կազմակերպությունների նկատմամբ:

ՀՀ բնակավայրերում և մայրուղիներում անհրաժեշտ է իրականացնել վերահսկողություն հողի բերրի շերտի ապօրինի օգտահանման, պահպանման և տեղափոխման նկատմամբ:

Նախատեսվում է 2025 թվականի ընթացքում Ջրային օրենսգրքի 33-րդ հոդվածի 6-րդ մասում փոփոխություններ կատարելու վերաբերյալ ներկայացնել առաջարկություն, մասնավորապես, լիազոր պետական մարմինը պարտավոր է ջրօգտագործման ժամկետի ավարտից առնվազն 4 ամիս առաջ ջրօգտագործողին պատշաճ ձևով ծանուցել Ջրային ռեսուրսների կառավարման և պահպանության մարմին ջրօգտագործման թույլտվության ժամկետը երկարաձգելու նպատակով դիմում ներկայացնելու մասին: Վերահսկողական գործառույթներ իրականացնելիս հանդիպում ենք ջրօգտագործման թույլտվության ժամկետի՝ ուժի մեջ լինելու, կասեցված լինելու խնդիրներին, որը լրացուցիչ պարզաբանման կարիք է առաջացնում և խոչընդոտում է վերահսկողության ճիշտ իրականացմանը:

12. 2025 ԹՎԱԿԱՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԾՐԱԳՐՈՎ ՊԼԱՆԱՎՈՐՎԱԾ ՍՏՈՒԳՈՒՄՆԵՐ

ԲԸՏՄ հաշվառված են ընդհանուր թվով 5215 տնտեսավարող սուբյեկտ և ՀՀ կառավարության 2019 թվականի օգոստոսի 22-ի թիվ 1125-Ն որոշման հավելվածով հաստատված ռիսկի վրա հիմնված ստուգումների մեթոդաբանության և ռիսկայնության որոշող չափանիշների 5-րդ, 5.1-րդ և 5.2-րդ կետերի հիման վրա հաշվարկվել է դրանց ռիսկայնությունը՝ (Աղյուսակ 3):

Աղյուսակ 3

Ռիսկայնության խմբերը	Տնտեսավարող սուբյեկտների խմբային դասակարգման %	Տնտեսավարող սուբյեկտների խմբում ընդգրկման հաշվարկային քանակը	Տնտեսավարող սուբյեկտների խմբում ընդգրկման փաստացի քանակը
Բարձր	20	1043	1042
Միջին	50	2607,5	2538
Ցածր	30	1564,5	1635

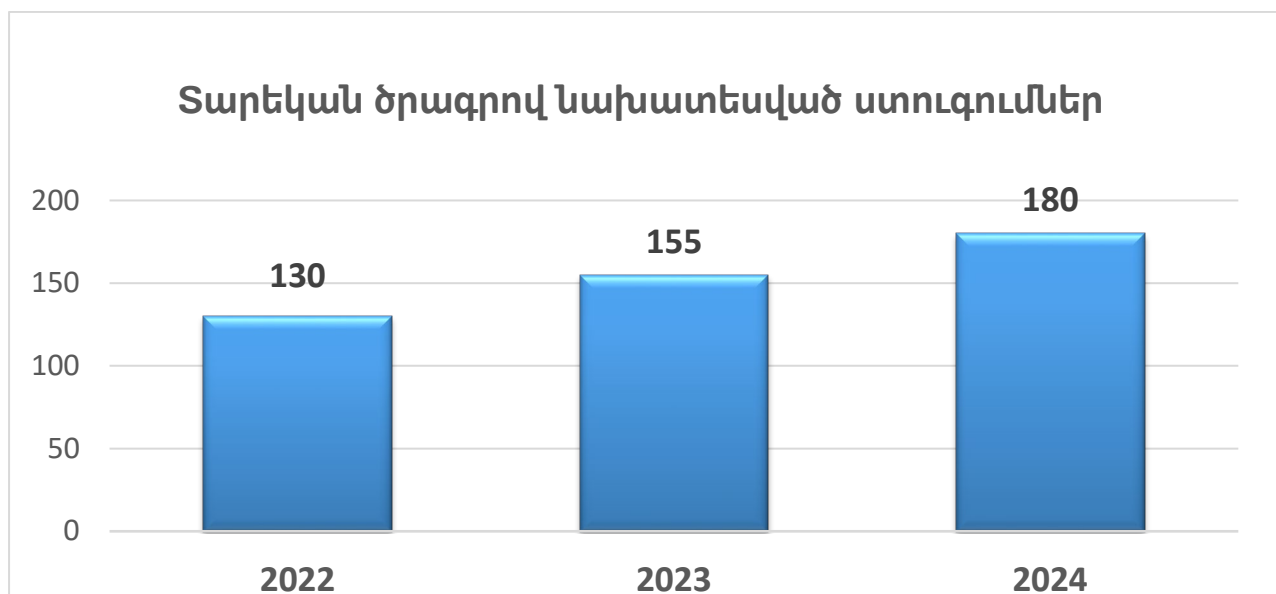
2025 թվականի ստուգումների տարեկան ծրագրի ցանկում չեն ընդգրկվել ներքոհիշյալ տեղեկատվությանը համապատասխանող տնտեսավարող սուբյեկտները.

- ժամանակավոր դադարեցված և սնանկության վարույթում գտնվողները,
- 2017-2024 թվականներին ԲԸՏՄ կողմից իրականացված ստուգումները,
- դադարեցման հրամաններ և նոր տրամադրված ընդերքօգտագործման թույլտվություններ ունեցողները,
- սկզբնական և զրոյական հաշվետվություն ներկայացնողները,
- բանկերը և ֆինանսական կազմակերպությունները,
- բժշկական կենտրոնները,
- ուսումնական հաստատությունները,
- ավտոգազալցակայանները,
- մեծածախ առևտրի կենտրոնները,
- համատիրությունները,
- անհատական ռիսկայնության տվյալների ճշտման փուլում գտնվողները,
- 9 մետաղական հանքավայրերը, քանի որ դրանք ՀՀ Կառավարության 2011 թվականի դեկտեմբերի 29-ի թիվ 1925-Ն որոշմամբ կարելի է ստուգել 6 ամիսը մեկ անգամ:

2025 թվականի տարեկան ստուգումների ծրագիրը կազմելիս և ստուգմանը ընդգրկվող տնտեսավարող սուբյեկտների քանակը որոշելիս, հաշվի են առնվել՝ ստուգումներում ընդգրկվող ԲԸՏՄ աշխատակիցների թվաքանակը և նախորդ տարիներին իրականացված ստուգումների քանակը և տևողությունը, ինչպես նաև իրավապահ, լիազոր և այլ պետական մարմիններից ստացված տեղեկությունները, դիմում բողոքների քանակները:

Նախորդ տարիների հետ համեմատելով 2025 թվականի տարեկան ստուգումների ծառագրում ընդգրկված տնտեսավարող սուբյեկտների քանակը փաստում ենք, որ 2022 թվականի նկատմամբ աճել է՝ 53,85%, 2023 թվականի նկատմամբ աճել է՝ 29,03%, 2024 թվականի նկատմամբ աճել է՝ 11,11%, (Աղյուսակ 4):

Աղյուսակ 4



ԲԸՏՄ ընդհանուր՝ 194 հաստիքից 100 պաշտոնի անձնագրերով նախատեսված են ստուգումներ իրականացնելու լիազորություն, որից 2022 թվականին պետական տեսուչի 33 թափուր հաստիք, 2023 թվականին՝ 29, իսկ 2024 թվականին՝ 28:

Ստորև ներկայացվում է 2025 թվականի տարեկան ստուգումների ծրագրում ընդգրկված՝ 200 տնտեսավարող սուբյեկտների քանակը՝ ըստ ԲԸՏՄ տարածքային ստորաբաժանումների և ռիսկայնության աստիճանի (Աղյուսակ 5)՝

Աղյուսակ 5

N	Տարածքային ստորաբաժանման անվանումը	Ստուգման ենթակա տնտեսավարողների քանակը, որից՝	Ռիսկայնության աստիճանը՝ բարձր	Ռիսկայնության աստիճանը՝ միջին	Ռիսկայնության աստիճանը՝ ցածր
1	Երևանի	34	28	6	-
2	Արագածոտնի	14	10	4	-
3	Արարատի	17	17	-	-
4	Արմավիրի	15	13	2	-
5	Գեղարքունիքի	19	4	14	1
6	Լոռու	18	15	3	-
7	Կոտայքի	21	18	3	-
8	Շիրակի	15	10	5	-
9	Սյունիքի	15	11	4	-
10	Վայոց ձորի	14	8	6	-
11	Տավուշի	18	6	8	4
	ԸՆԴԱՄԵՆԸ	200	140	55	5

2025թ. ստուգումների տարեկան ծրագրում ընդգրկված են թվով 200 տնտեսավարող սուբյեկտներ: Ըստ եռամսյակների ստուգումների բաժանումը իրականացվել է՝ հաշվի առնելով տնտեսավարող սուբյեկտների գործունեության ոլորտները և եղանակային պայմանները:

- ընդերքօգտագործում - 24, որից 4-ը՝ հանքային ջուր, 20-ը՝ ոչ մետաղական,
- էլեկտրաէներգիայի արտադրություն /ՓՀԷԿ, ՋԷԿ/ - 41
- անտառային տնտեսություններ, անտառաբուծություն – 5

- հատուկ պահպանվող տարածք - 1
- ձկնաբուծություն - 24
- արտադրություն – 70
- ջրօգատագործում - 3
- թափոնների տեղադրում և ոչնչացում - 12
- շինարարություն - 7
- հանրային սննդի կազմակերպում, հյուրանոց, ռեստորան - 4
- ոչ բազմամյա մշակաբույսերի աճեցում - 1
- պետական կառավարչական հիմնարկ - 3
- անասնաբուծություն - 5

2025 թվականի թվով 200 ստուգումների տարեկան ծրագիրը՝ ըստ եռամսյակների (Աղյուսակ 6)

Աղյուսակ 6

Ստուգումների տարեկան ծրագրում ընդգրկված տնտեսավարող սուբյեկտների թվաքանակն ըստ եռամսյակների	
Եռամսյակ	ստուգումների քանակ
1	44
2	54
3	54
4	48

2025 թվականի ընթացքում ԲԸՏՄ-ի կողմից նախատեսված միջոցառումները ըստ կատարման ժամանակացույցի ներկայացված են Հավելված 1-ում:

2025 թվականի ընթացքում ԲԸՏՄ-ի կողմից նախատեսված կանխարգելիչ և իրազեկման միջոցառումները ըստ կատարման ժամանակացույցի ներկայացված են Հավելված 2-ում:

Հավելված 1

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒՅՑ

2025 ԹՎԱԿԱՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԻ

h/h	Միջոցառման անվանումը	Ակնկալվող արդյունքը	Կատարողը	Համակատարողը	Ժամկետը
1	2	3	4	5	6
1	Մթնոլորտային օդի պահպանության, ջրային ռեսուրսների օգտագործման և պահպանության, հողերի օգտագործման և պահպանության, ընդերքօգտագործման և ընդերքի պահպանության, կենդանական և բուսական աշխարհի օգտագործման և պահպանության, վտանգավոր նյութերի, արտադրության ու սպառման թափոնների գործածության, սահմանված ժամկետում հաշվետվությունների ներկայացման ոլորտային ուղղություններում ՀՀ օրենսդրության պահանջների նկատմամբ վերահսկողության իրականացում	թվով 44 տնտեսավարող սուբյեկտի մոտ ստուգման իրականացում	Տարածքային ստորաբաժանումներ և ոլորտային վերահսկողություն իրականացնող վարչություններ	Իրավական աջակցության և փաստաթղթաշրջան առության, Դիսկի գնահատման և վերլուծությունների վարչություններ	I եռամսյակ
		թվով 54 տնտեսավարող սուբյեկտի մոտ ստուգման իրականացում			II եռամսյակ
		թվով 54 տնտեսավարող սուբյեկտի մոտ ստուգման իրականացում			III եռամսյակ
		թվով 48 տնտեսավարող սուբյեկտի մոտ ստուգման իրականացում			IV եռամսյակ



2	Հողի բերրի շերտի ապօրինի տեղափոխման կանխարգելման միջոցառումներ	Հողի բերրի շերտի ապօրինի օգտագործման կանխարգելում	Ջրերի, մթնոլորտի, հողերի, թափոնների և վտանգավոր նյութերի վերահսկողության վարչություն	Տարածքային ստորաբաժանումներ	I և II կիսամյակներ
3	Փոշու համար անթափանց ծածկոցներով ծածկված տրանսպորտային միջոցներով ավազի, ցեմենտի, գաջի, խճի, այլ սորուն նյութերի, հողային զանգվածների, ինչպես նաև շինարարական աղբի տեղափոխման կանխարգելման միջոցառումներ	Բեռնատար ավտոմեքենաների անթափանց ծածկոցների բացակայության հայտնաբերում և տեղափոխվող ավազի, ցեմենտի, գաջի, խճի, այլ սորուն նյութերի, հողային զանգվածների, ինչպես նաև շինարարական աղբի շրջակա միջավայր թափվելու կանխարգելում	Ջրերի, մթնոլորտի, հողերի, թափոնների և վտանգավոր նյութերի վերահսկողության վարչություն	Տարածքային ստորաբաժանումներ	I և II կիսամյակներ
4	Բնապահպանական ոլորտի օրենքների փոփոխություններ և առաջարկություններ, մասնավորապես՝ Ջրային օրենսգրքում փոփոխություններ կատարելու վերաբերյալ	Բնապահպանության ոլորտում վերահսկողության արդյունավետ իրականացում	Ջրերի, մթնոլորտի, հողերի, թափոնների և վտանգավոր նյութերի վերահսկողության վարչություն	Իրավական աջակցության և փաստաթղթաշրջանառության վարչություն	I և II կիսամյակներ



5	Իրազեկում–հանդիպումներ շինարարությամբ զբաղվող տնտեսավարողների հետ	Տնտեսվարող սուբյեկտների իրազեկվածության մակարդակի բարձրացում, հնարավոր խախտումների կանխարգելում	Ջրերի, մթնոլորտի, հողերի, թափոնների և վտանգավոր նյութերի վերահսկողության վարչություն	Իրազեկման և հանրության հետ տարվող աշխատանքների բաժին	I կիսամյակ
6	Սևանա լճում սիգի ձվադրման ժամանակահատվածում իրականացվող համատեղ միջոցառումներ	Սիգ տեսակի ձկան վերարտադրության ապահովում և կենդանական աշխարհի օբյեկտների ապօրինի օգտագործման կանխարգելում	Կենսաբազմազանության վերահսկողության վարչություն, Գեղարքունիքի տարածքային բաժին	Տարածքային ստորաբաժանումներ	I և IV եռամսյակներ
7	Կենդանիների վերարտադրության և որսի թույլտվության ժամանակահատվածում ապօրինի որսորդության դեմ անցկացվող միջոցառումներ (ստուգայցեր, շրջայցեր)	Կենդանական աշխարհի օբյեկտների ապօրինի օգտագործման կանխարգելում	Կենսաբազմազանության վերահսկողության վարչություն	Տարածքային ստորաբաժանումներ	I և II կիսամյակներ
8	Ապօրինի ծառահատման և ապօրինի ձեռքբերված փայտանյութի տեղափոխման դեմ անցկացվող միջոցառումներ (ստուգայցեր, շրջայցեր)	Փայտանյութի ապօրինի օգտագործման կանխարգելում	Կենսաբազմազանության վերահսկողության վարչություն	Տարածքային ստորաբաժանումներ	I և II կիսամյակներ



9	Վայրի կենդանիներ պահելու վերաբերյալ տեղեկատվության հավաքագրում (մոնիթորինգ)	Ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց կողմից պահվող վայրի կենդանիների պահման պայմանների խախտման կանխարգելում	Կենսաբազմազանության վերահսկողության վարչություն	Տարածքային ստորաբաժանումներ	I և II կիսամյակներ
10	Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքում փոփոխությունների առաջարկի ներկայացում Գրասենյակ	Գործող օրենսդրական դաշտի համապատասխանության ապահովում	Իրավական աջակցության և փաստաթղթաշրջան առության վարչություն	Կենսաբազմազանության վերահսկողության վարչություն	I կիսամյակ
11	«Որսի և որսորդական տնտեսության վարման մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխությունների առաջարկի ներկայացում Գրասենյակ	Գործող օրենսդրական դաշտի համապատասխանության ապահովում	Իրավական աջակցության և փաստաթղթաշրջան առության վարչություն	Կենսաբազմազանության վերահսկողության վարչություն	I կիսամյակ
12	Հայաստանի ազգային պոլիտեխնիկական համալսարանի հետ համագործակցության շրջանակներում ԲԸՏՄ-ի անձնակազմին անօդաչու թռչող սարքերի կիրառման համար անհրաժեշտ ծրագրերի (Օրթո և Լիդար) և	Վերահսկողության արդյունավետության բարձրացում	Ընդերքի վերահսկողության վարչություն և Կենսաբազմազանության վերահսկողության վարչություն	Ընդերքի վերահսկողության վարչություն և Կենսաբազմազանության վերահսկողության վարչություն	I և II կիսամյակներ



	վերլուծական գործիքների ուսուցում				
13	Երևանի պետական համալսարանի հետ համագործակցության շրջանակներում ԲԸՏՄ-ի անձնակազմին Աշխարհագրական տեղեկատվական համակարգի (GIS) ուսուցում	Վերահսկողության արդյունավետության բարձրացում	Ընդերքի վերահսկողության վարչություն	Ընդերքի վերահսկողության վարչություն	II եռամսյակ
14	Թվային շտեմարանի ստեղծում	Վերահսկողության արդյունավետության բարձրացում	Ընդերքի վերահսկողության վարչություն	Ընդերքի վերահսկողության վարչություն	III և IV եռամսյակ
15	ՀՀ կառավարության 2019 թվականի N 1423-Ն որոշման մեջ փոփոխությունների և լրացումների առաջարկի ներկայացում Գրասենյակ	Գործող օրենսդրական դաշտի համապատասխանությա ն ապահովում	Իրավական աջակցության և փաստաթղթաշրջան առության վարչություն	Ընդերքի վերահսկողության, Ջրերի, մթնոլորտի, հողերի, թափոնների և վտանգավոր նյութերի,	I եռամսյակ



				Կենսաբազմազանության վերահսկողության վարչություններ	
16	Տարածական չափագրումների, հողի, մթնոլորտային օդի, ջրային ռեսուրսների և նմուշառումների հետազոտությունների վարչության ստեղծում	ՀՀ օրենսդրության համապատասխանությա ն ապահովում	Իրավական աջակցության և փաստաթղթաշրջան առության վարչություն	Ընդերքի վերահսկողության վարչություն Լաբորատոր հետազոտությունների բաժին	IV եռամսյակ



Հավելված 2

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒՅՑ

2025 ԹՎԱԿԱՆԻ ԿԱՆԽԱՐԳԵԼԻՉ ԵՎ ԻՐԱԶԵԿՄԱՆ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԻ

Հ/Հ	Միջոցառման անվանումը	Նպատակ, ակնկալվող արդյունք	Կատարող, համակատարող	Ժամկետը
1	2	3	4	5
1	Կանխարգելիչ միջոցառումներ, իրազեկում-հանդիպումներ տնտեսավարողների, տեղական ինքակառավարման մարմինների և հասարակական կազմակերպությունների հետ բնապահպանության և ընդերքի ոլորտներում օրենսդրական փոփոխությունների, պահանջների կատարման վերաբերյալ: (Երևան՝ 2, ՀՀ մյուս մարզեր՝ 1-ական)	Տնտեսավարող սուբյեկտների և հանրության իրազեկվածության մակարդակի բարձրացում, իրենց իրավունքների և պարտականությունների մասին իրազեկման ապահովում, հնարավոր խախտումների կանխարգելում	Իրազեկման և հանրության հետ տարվող աշխատանքների բաժին Իրավական աջակցության և փաստաթղթաշրջանառության վարչություն: Ոլորտային և տարածքային ստորաբաժանումներ	Տարեկան գործունեության ծրագրով նախատեսված յուրաքանչյուր կանխարգելիչ միջոցառման մեկնարկից առնվազն 10 օր առաջ. I կիսամյակ՝ 6 II կիսամյակ՝ 6
2	Իրազեկող ճանաչողական հանդիպումներ ՀՀ դպրոցներում և բուհերում՝ ԲԸՏՄ գործունեության և շրջակա միջավայրի պահպանության թեմաներով	Հասցեական-թիրախային իրազեկվածության մակարդակի բարձրացում Երիտասարդության շրջանում պատասխանատվության և քաղաքացիական գիտակցության դաստիարակում	Իրազեկման և հանրության հետ տարվող աշխատանքների բաժին Իրավական աջակցության և փաստաթղթաշրջանառության վարչություն Ոլորտային և տարածքային ստորաբաժանումներ	Տարվա ընթացքում



	ՀՀ բուհերի ուսանողների մասնագիտական պրակտիկաների կազմակերպում	Մասնագիտական գիտելիքների և կարողությունների զարգացում		
3	Հանրային իրազեկում, բնապահպանության և ընդերքի ոլորտներում իրազեկման աշխատանքների իրականացում (մամուլի հաղորդագրություններ, հայտարարություններ, հաշվետվություններ, խորհրդատվական և/կամ իրազեկող նյութեր, տեսահոլովակների պատրաստում): Ուղղություններ՝ ➤ մթնոլորտային օդի պահպանություն ➤ ջրային ռեսուրսների օգտագործում և պահպանություն ➤ հողերի օգտագործում և պահպանություն ➤ ընդերքօգտագործում և ընդերքի պահպանություն ➤ կենդանական և բուսական աշխարհի օգտագործում և պահպանություն ➤ վտանգավոր նյութեր, արտադրության ու սպառման թափոններ ➤ պետական փորձաքննություններ ➤ բնապահպանական հարկ և բնօգտագործման վճարներ ➤ վիճակագրական հաշվետվություններ:	ԲԸՏՄ վերահսկողական ոլորտների վերաբերյալ հանրային իրազեկվածության բարձրացում ԲԸՏՄ գործունեության նկատմամբ վստահության մակարդակի բարձրացում հնարավոր խախտումների կանխարգելում: Թափանցիկության, հրապարակայնության և հաշվետվողականության ապահովում:	Իրազեկման և հանրության հետ տարվող աշխատանքների բաժին Իրավական աջակցության և փաստաթղթաշրջանառության վարչություն Ոլորտային և տարածքային ստորաբաժանումներ	Յուրաքանչյուր եռամսյակ իրազեկման 12 աշխատանք



4	ԲԸՏՄ ղեկավարի և այլ պաշտոնատար անձանց հետ մամուլի ասուլիսների և/կամ հարցազրույցների կազմակերպում ու անցկացում	ԲԸՏՄ գործունեության վերաբերյալ հասարակության տեղեկացվածության բարձրացում Թափանցիկության ապահովում ՁԼՄ-ների հետ համագործակցություն	Իրազեկման և հանրության հետ տարվող աշխատանքների բաժին	Յուրաքանչյուր կիսամյակ 4 միջոցառում
5	Վարչական վարույթների, դիմում-բողոքների, ահազանգերի, հարցումների վիճակագրության վարում, ամփոփում, հրապարակում	Իրավիճակի համեմատական վերլուծության արդյունքում՝ առկա խնդիրների բացահայտում Թափանցիկության, հրապարակայնության և հաշվետվողականության ապահովում	Ռիսկի գնահատման և վերլուծությունների վարչություն Իրավական աջակցության և փաստաթղթաշրջանառության վարչություն Իրազեկման և հանրության հետ տարվող աշխատանքների բաժին	Յուրաքանչյուր կիսամյակի ամփոփումից հետո՝ 15 օրվա ընթացքում

